

Metodika monitoringu druhů přílohy I směrnice o ptácích – čáp černý

Autoři: Petr Horákt, Daniel Křenek, František Pojer

Editor: Jan Havlíček

Verze 2020

Hlavní cíle průzkumu:

- získání aktuálních údajů o rozšíření, početnosti a vývoji populace čápa černého na sledovaném území
- zjištění jeho biotopových nároků (hnízdni i potravní okrsky)
- zjištění a popis faktorů s negativními dopady na populace cílového druhu
- zjištění výskytu dalších ochránářsky významných druhů na kontrolovaných lokalitách

Metoda provádění průzkumu:

Výběr lokality

Čáp černý s oblibou obsazuje starší zachovalé porosty (až) pralesovitého typu, v posledních letech však čápi černí hnízdí také v běžných hospodářských lesích, někdy i v blízkosti lidských sídel. Zatím stále výjimečně mohou zahnízdit také v alejích a stromořadích v zemědělské krajině nebo v břehovém porostu vodního toku (častěji v zalesněné nivě).

Metoda monitoringu

V rámci monitoringu proběhne kontrola známých hnízd a lokalizace nových hnízd a hnízdních teritorií na základě záznamu tokajících párů či krmících ptáků, tj. dospělých ptáků pravidelně zaletujících do lesního porostu z potravního místa. Dále proběhne i sledování potravních okrsků na základě záznamu ptáků odletujících na potravní stanoviště, nebo se z nich navracejících.

1. Dohledání a kontrola obsazených hnízd: Během hnízdního období budou kontrolována známá hnízda (vhodná je spolupráce s lesním personálem, kterému je poloha hnízd často známá, také s místními myslivci a znalci přírody, popř. je možné vyhledávat nejvhodnější lokality na základě porostních map – lokálně např. v uzavěrech údolí, nedaleko potoků atd.). Na místech s předpokládaným hnízděním se lze věnovat dohledávání hnízd i po opadu listů v předchozím roce, známá hnízda je nutno kontrolovat i v následujících letech, někdy se čápi vrátí a opětovně hnízda obsadí i po delší době (třeba po 7, ale také i po 20 letech). Hnízdo obsazené v minulé sezóně lze rozeznat podle struktury větví a větvíček obalených bílým trusem mláďat, zejména na jejím okraji a spodní části okraje, kam trus protéká a zůstává uchován

(navzdory dešti) až do příští sezóny. U obsazených hnízd bude určen počet mláďat – je potřeba provést nejméně jednu kontrolu v době, kdy jsou mláďata viditelná na hnízdě. Lezení na hnízda není metodou monitoringu, plně postačují kontroly dalekohledem. V případě kroužkování mláďat budou zaznamenány podrobné údaje.

2. Určování hnízdních teritorií podle tokajících párů: Během toku jsou páry poměrně snadno zjistitelné, neboť ptáci často dlouho krouží nad hnízdištěm, někdy se ozývají daleko slyšitelnými pískavými hlasy. Ve vrcholné fázi toku se spouští z velké výšky se zalomenými křídly a svěšenýma nohama přímo do těsné blízkosti hnízda. I když hnízdí zpravidla jednotlivě, mohou se hnízdní teritoria v některých případech překrývat (v „běžné“ krajině je obvyklá vzdálenost 5–10 km, ale jsou známa obsazená hnízda i kolem jednoho kilometru od sebe). Monitoring proběhne sledováním z několika vhodných pozorovacích stanovišť s dobrým výhledem, povinně zaznamenání přitom budou i všichni jedinci dravců, sokolovitých a krkavce velkého, popř. i další ZCHD ptáků a druhy přílohy I směrnice o ptácích. Doporučuje se pracovat ve dvojicích, přičemž každý pozorovatel ze svého stanoviště a z rozdílných úhlů přesně zaznamenává čas a směr pohybu ptáků.
3. Určování potravních teritorií/okrsků: Potravní teritorium bývá většinou v okolí hnízda ve vzdálenosti 2–3 kilometry, někdy však čápi černí za potravou zalétají až do vzdálenosti 10–12 km i více. Svá loviště (potoky, řeky a stojaté vodní plochy, např. tůňe, ale i mělčiny řek a rybníků, břehy přehradních nádrží aj.) navštěvují většinou pravidelně – téměř denně, ale při nízkém zarybnění třeba jen 1–2× za měsíc). Na těchto místech se dají čápi dobře pozorovat.

Monitoring probíhá pouze za příznivých klimatických podmínek, tj. bez deště, silného větu, mlhy apod.).

Termín, počet návštěv a rozsah monitoringu

Při určování hnízdních a potravních teritorií proběhnou na vybraných lokalitách s dobrým rozhledem nejméně 2–3 kontroly trvající cca 2 hodiny (ráno a v dopoledních hodinách, kdy již začnou fungovat stoupavé proudy) pravidelně rozložené v době 1. IV. – 30. IV. (hnízdní teritoria). Dále budou případně provedeny i další kontroly od poloviny V. do konce VII., event. poloviny VIII. (potravní okrsky). Tyto kontroly proběhnou hlavně ráno po rozednění, kdy rodiče začínají sbírat potravu pro mláďata, pak cca mezi 7–9 hod., kdy rodiče letí s potravou na hnízdo, a dále téměř kdykoliv během dne. V závislosti na klimatických podmínkách a nadmořské výšce se termín může časově posunout.

Dohledání a kontrola obsazených hnízd proběhne v termínu 1. V. – 15. VII., dohledání hnízd v zimě může proběhnout kdykoli od X. do III.

Monitoring bude proveden na co nejvyšším možném počtu vhodných lokalit v rámci sledované oblasti, v oblastech, kde probíhal monitoring v minulosti, především na stejných lokalitách. Povinně bude provedena kontrola všech známých obsazovaných i starých neobsazovaných hnízd. Změna termínu, počtu návštěv a rozsahu monitoringu, popř. i další odůvodněné změny oproti metodice jsou možné na základě schválení odborným garantem.

Forma odevzdávání výsledků:

- nálezová data všech jedinců čápa černého, všech druhů dravců, sokolovitých a krkavce velkého. Nálezová data všech dohledaných obsazených i neobsazených hnízd čápa černého.
- stručná textová závěrečná zpráva, řádně vyplněná tabulka závěrečné zprávy.
- zákresy všech pozorovacích stanovišť v podobě vektorových dat (formát shp.).

Zdroj:

Horák, P., 2006: Metody monitoringu ptáků – Čáp černý. Dep. AOPK ČR, Praha, 4 pp. (Úpravy: Hora, J., Horal, D.)